Loughborough University

This item was submitted to Loughborough's Research Repository by the author.
Items in Figshare are protected by copyright, with all rights reserved, unless otherwise indicated.

Een kijkje in de spiegel

PLEASE CITE THE PUBLISHED VERSION

http://www.agora-magazine.nl/huidig-nummer/een-kijkje-in-de-spiegel/

PUBLISHER

AGORA Magazine

VERSION

VoR (Version of Record)

PUBLISHER STATEMENT

This paper was published in AGORA Magazine and is available at http://www.agora-magazine.nl/huidig-nummer/een-kijkje-in-de-spiegel/.

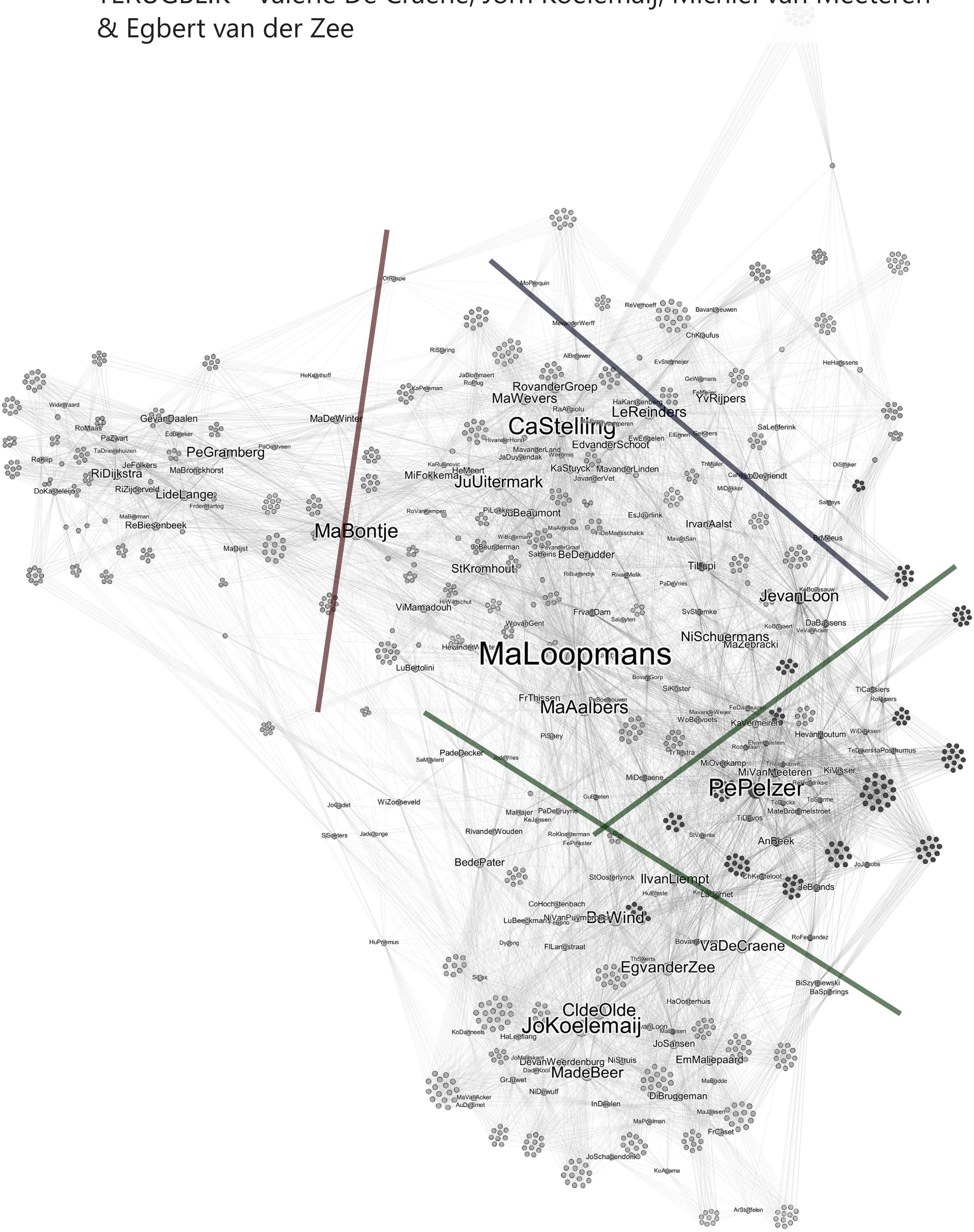
LICENCE

CC BY-NC-ND 4.0

REPOSITORY RECORD

De Craene, Valerie, Jorn Koelemaij, Michiel Van-Meeteren, and Egbert Van der Zee. 2019. “Een Kijkje in De Spiegel”. figshare. https://hdl.handle.net/2134/10069877.v1.

TERUGBLIK - Valerie De Craene, Jorn Koelemaij, Michiel van Meeteren & Egbert van der Zee

Figuur 1: het AGORA-netwerk als geheel: 1995-2019.
Gemaakt door: Egbert van der Zee.

EEN KIJKJE IN DE SPIEGEL

Dat AGORA al decennialang netwerken smeedt tussen sociaal-ruimtelijke wetenschappers, beleidsmakers en disciplines over de generaties heen is evident. Maar hoe zien deze netwerken er precies uit en wie zijn de verbindende (f)actoren hierin? Hoog tijd om de spiegel eens op te poetsen.

Het digitaal ontsluiten van het AGORA-archief verschaft een blik op de ontwikkeling van sociaal-ruimtelijke denkkaders op tal van thema's, zoals de bijdragen in dit jubileumnummer duidelijk laten zien. De digitalisering levert echter ook interessante metadata op, dat een meer overkoepelend verhaal vertelt. Generaties auteurs die gezamenlijk aan verschillende themanummers hebben geschreven, vormen samen een structuur. Deze structuur kun je met netwerkanalysemethoden zichtbaar maken en analyseren.

Nadat we op een rij hebben gezet wie en wat AGORA de afgelopen 25 jaar is geweest, geven we wat meer uitleg over hoe we de netwerkanalyse hebben aangepakt. Vervolgens zullen we aan de hand van een aantal visualisaties stilstaan bij de netwerken die in de afgelopen 25 jaar zijn ontstaan tussen verschillende generaties, en tussen verschillende geografische regio's. We gaan slechts terug tot 1995 (en dus niet tot 1984) vanwege de – op moment van schrijven nog beperkte – beschikbaarheid van de data. 1995 geldt echter ook als de start van een nieuw tijdperk, beschreven door Stefan Kromhout in het 25-jarige jubileumnummer (2009-1): vanaf dat jaar transformeerde AGORA geleidelijk van een zieltogend blaadje van Amsterdamse insiders naar een populair-wetenschappelijk magazine waar het merendeel van de Nederlandstalige geografische instituten redactieleden aan zou leveren.

AGORA's nummers

Sinds 1995 zijn er in 114 edities, 1596 artikels in AGORA verschenen, geschreven door 1170 verschillende auteurs. 916 auteurs hebben slechts eenmalig een bijdrage aan AGORA geleverd. Deze auteurs worden doorgaans op basis van hun specifieke expertise benaderd om een bijdrage te leveren aan een bepaald thema. Ook komt het voor dat deze auteurs op basis van hun maatschappelijke of academische positie worden gevraagd een eenmalige column of recensie te schrijven buiten de thema's om. Bij dat laatste valt bijvoorbeeld te denken aan rubrieken als de 'Klassieker', of aan de 'Vrije Ruimte'.

Een groot deel (259 auteurs) verbindt zich echter voor langere periode aan het magazine. Dit zijn uiteraard vooral AGORA-redacteuren zelf, die over het algemeen graag bereid zijn om met enige regelmaat bij te dragen aan een inleidend thema-artikel, een scriptie- of boekrecensie, een verslag van een congres of een artikel op basis van hun eigen onderzoek. Redacties vormen al snel generaties. Een groep studenten wordt AGORA-redacteur, vaak in de tweede helft van hun studietijd, en verlaat gaandeweg de kar naarmate carrières bij het bedrijfsleven, de overheid of de academische wereld de overhand op hun tijdsbesteding krijgen. Daarnaast zijn er binnen de verschillende sociaal-ruimtelijke universitaire departementen in Nederland en Vlaanderen een aantal trouwe sympathisanten, die om de zoveel jaar een artikel (mee)schrijven. Veel van hen zijn als redactie-adviseur verbonden aan AGORA en/of zijn zelf redacteur bij AGORA geweest.

Er is, met andere woorden, een duidelijk geraamte waarneembaar van zowel thematische als temporele clusters, met daar tussenin verbindende (f)actoren – een rol die vaak vervuld wordt door hoofdredacteurs.

Een blik op het archief leert ons dat er weinig prominente figuren in de hedendaagse sociaal-ruimtelijke wereld zijn, zowel academisch als maatschappelijk, die niet ooit aan AGORA bijgedragen hebben. Om die reden durven wij dan ook de stelling aan dat AGORA in zekere mate een barometer is van de sociaal-ruimtelijke sector in de Lage Landen in het algemeen, en de Nederlandstalige professionele geografiebeoefening in het bijzonder. Het sociaal kapitaal dat gecreëerd wordt door een populair-wetenschappelijk magazine als de onze mag dan ook niet onderschat worden.

Meten is (zeker) weten

Het netwerk dat gesponnen is door deze 1596 artikelen van 1170 auteurs brengen we in kaart door een zogenaamde "*co-occurence*" analyse. Als twee auteurs samen in een themanummer voorkomen wordt een relatie tussen de auteurs verondersteld. Deze relatie betekent niet altijd dat de auteurs daadwerkelijk hebben samengewerkt, maar dat ze verbonden zijn via het themanummer. Ze zijn door redacteurs benaderd om een bijdrage te leveren of hebben een artikel ingestuurd welke in het themanummer is opgenomen. Wanneer een auteur een bijdrage heeft geleverd aan één AGORA editie, dan is de auteur in de analyse verbonden met de andere auteurs die een bijdrage aan hetzelfde nummer leverden. Bij sociale netwerkanalyse definieer je een systeem (het systeem "AGORA 1995-2019") in knopen (nodes in de taal van netwerkanalyse) en verbindingen (*edges*). Een knoop is een individuele auteur die minimaal één keer iets voor AGORA in die periode geschreven heeft. Een verbinding van "1" is er als je samen in hetzelfde nummer hebt gestaan (vandaar de term "*co-occurence*"). Als je vaker dan eens in eenzelfde nummer hebt gestaan, dan krijgt de verbinding tussen die twee auteurs een waarde die overeenkomt met het aantal keer dat ze in dezelfde AGORA staan. Wanneer een auteur bijdragen heeft geleverd aan meerdere AGORA nummers, dan verbindt in deze analyse de auteur als het ware de verschillende edities met elkaar.

De positie van auteurs in het netwerk wordt bepaald door het aantal auteurs waarmee zij of hij verbonden is, en de gelijkenis in deze verbindingen met andere auteurs. Dat wil zeggen dat een auteur die veel overeenkomstige verbindingen heeft met een andere auteur, bijvoorbeeld omdat ze samen aan verschillende edities van AGORA hebben gewerkt, in het netwerk dichtbij elkaar staan. Auteurs die in slechts één editie van AGORA verschenen zijn, zullen gegroepeerd worden met andere auteurs die in dezelfde editie staan, maar niet in andere edities voorkomen. In totaal maken de 1170 auteurs meegenomen in de analyse 14.855 verbindingen, en is een auteur verbonden met gemiddeld 25 andere auteurs.

Als je zo'n netwerk zonder verder schoonmaken weergeeft in sociale netwerkanalyse software, zie je een chaos die overeenkomt met een bord spaghetti. Maar door middel van statistische analyses, het selecteren van *subsets* van knopen en verbindingen (het zogenaamde netwerk "snoeien", oftewel "*pruning*" in het Engels) en het aanbrengen van structuur door middel van algoritmes kun je visualisaties verkrijgen die allerlei verhalen vertellen over hoe AGORA de afgelopen decennia heeft gefunctioneerd.

Een eerste orde in de spaghetti

Om te beginnen hebben we allereerst een visualisatie gemaakt (figuur 1) van het hele netwerk. De organisatie in het netwerk is gegenereerd door het *Force Atlas* algoritme. *Force Atlas* geeft het netwerk zo weer dat nodes die geen relatie hebben meer van elkaar worden weggeduwd dan nodes die wel een relatie hebben. Het resultaat is een visualisatie waar "kliekjes" dicht bij elkaar staan en de *nodes* die het minst met elkaar te maken hebben van elkaar afstaan. We hebben nog meer organisatie toegevoegd door een

modulariteitsanalyse algoritmisch bepaalde gemeenschappen (*communities*) te laten definiëren De modulariteitsanalyse laat zien of auteurs onderdeel zijn van een cluster waarin het waarschijnlijker is dat de auteurs met elkaar verbonden zijn, dan met de overige auteurs in AGORA. Het resultaat hiervan laat zien dat er 10 verschillende clusters in het netwerk te vinden zijn. De belangrijkste grenzen tussen de grotere communities zijn in figuur 1 weergegeven met de zwarte lijnen. De node- en labelgrootte is afgestemd op de "*degree centrality*". Dat is het totaal aantal verbindingen dat een auteur heeft, lopend van 8 tot 301. Hoe groter de naam, hoe meer verbindingen in het netwerk iemand heeft.

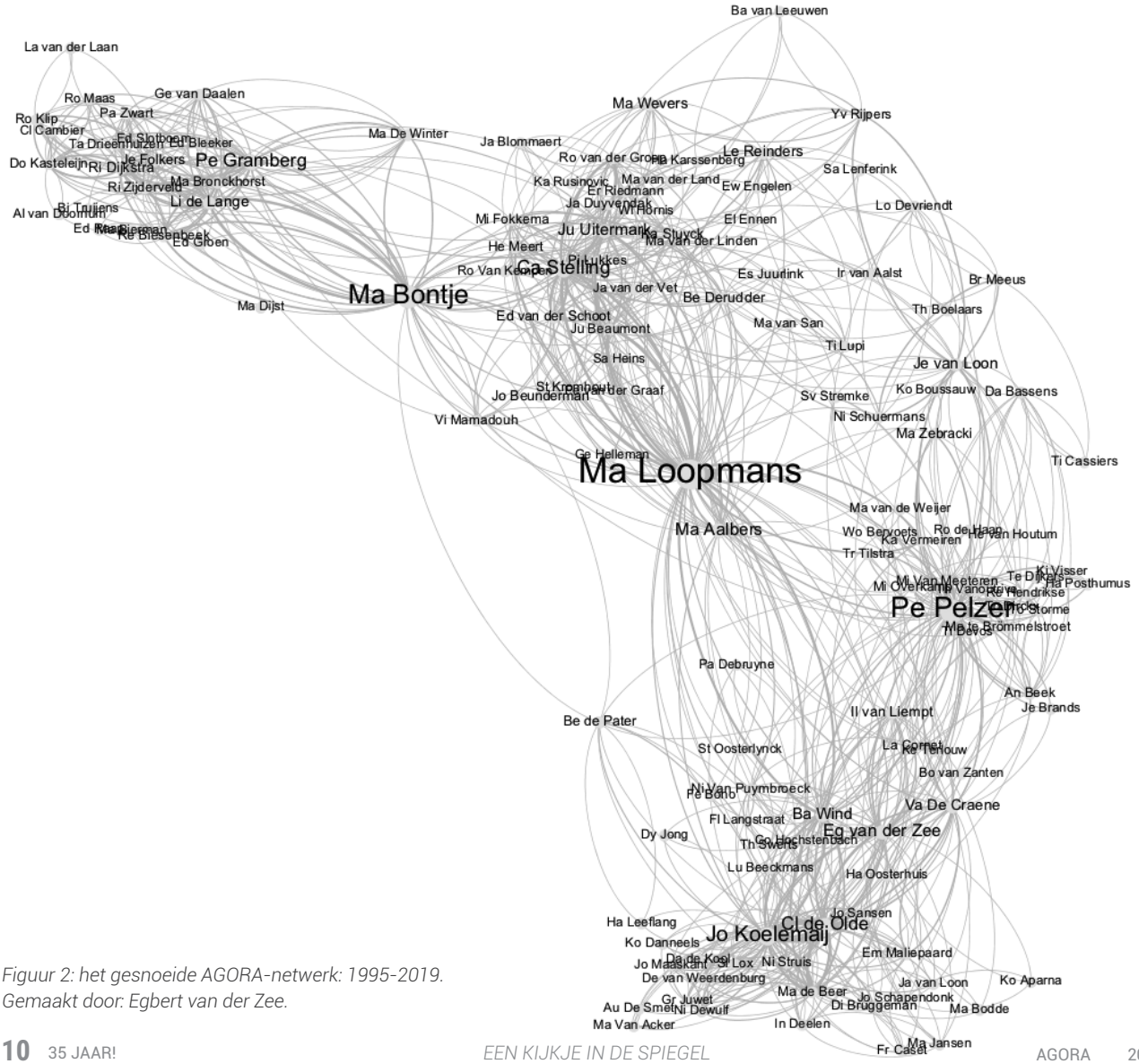
Uit figuur 1 blijkt dat een zuiver wiskundig algoritme op basis van de data de evolutie van AGORA reeds op vrij logische wijze weergeeft. Het AGORA archief blijkt een interessante banaanvorm te hebben, waarin de opeenvolging van redacties duidelijk naar voren komt (vanaf linksboven en dan met de klok mee) en waar ook de centrale namen al sterk uitkomen. Als "brug" tussen de delen in de banaan, die dus zowel in de jaren negentig als recenter hebben bijgedragen, zien we vaak hoogleraren en bekende figuren uit het sociaal-ruimtelijke 'wereldje' terug. Mensen als Hugo Priemus, Jos Gadet, Otto Raspe, Sjoerd Soeters, Wil Zonneveld, Sako Musterd, Luca Bertolini, Virginie Mamadouh, Ben de Pater en Pascal De Decker trekken heden en verleden van AGORA naar elkaar toe.

AGORA is in zekere mate een barometer van de sociaal-ruimtelijke sector in de Lage Landen

Zoeken naar reflectie van de harde kern

In figuur 2 hebben we het netwerk een beetje gesnoeid en alleen de relaties laten staan die méér dan een keer in het netwerk voorkomen. Met andere woorden: wil je in dit netwerk nog voorkomen, dan moet je met minimaal één ander lid minstens twee keer in dezelfde AGORA gestaan hebben. De grootte van knopen en labels is geschaald volgens "*betweenness centrality*". Dat is een maat die meet hoe belangrijk een knoop is als "verbinder tussen de diverse vleugels van het netwerk". Een auteur met een hoge "*betweenness centrality*" heeft dus connecties met verschillende auteurs die niet met elkaar verbonden zijn en is hiermee een spil in het netwerk.

Het snoeien van het netwerk zorgt ervoor dat de trosjes auteurs verdwijnen die alleen voor de gelegenheid van één themanummer gevraagd zijn. Hierdoor is de harde kern nog duidelijker zichtbaar. Wat deze illustratie mooi laat zien, zijn de verbinders die generaties van AGORA-redacties overbruggen, zoals Marco Bontje (UvA),

Figuur 2: het gesnoeide AGORA-netwerk: 1995-2019. Gemaakt door: Egbert van der Zee.

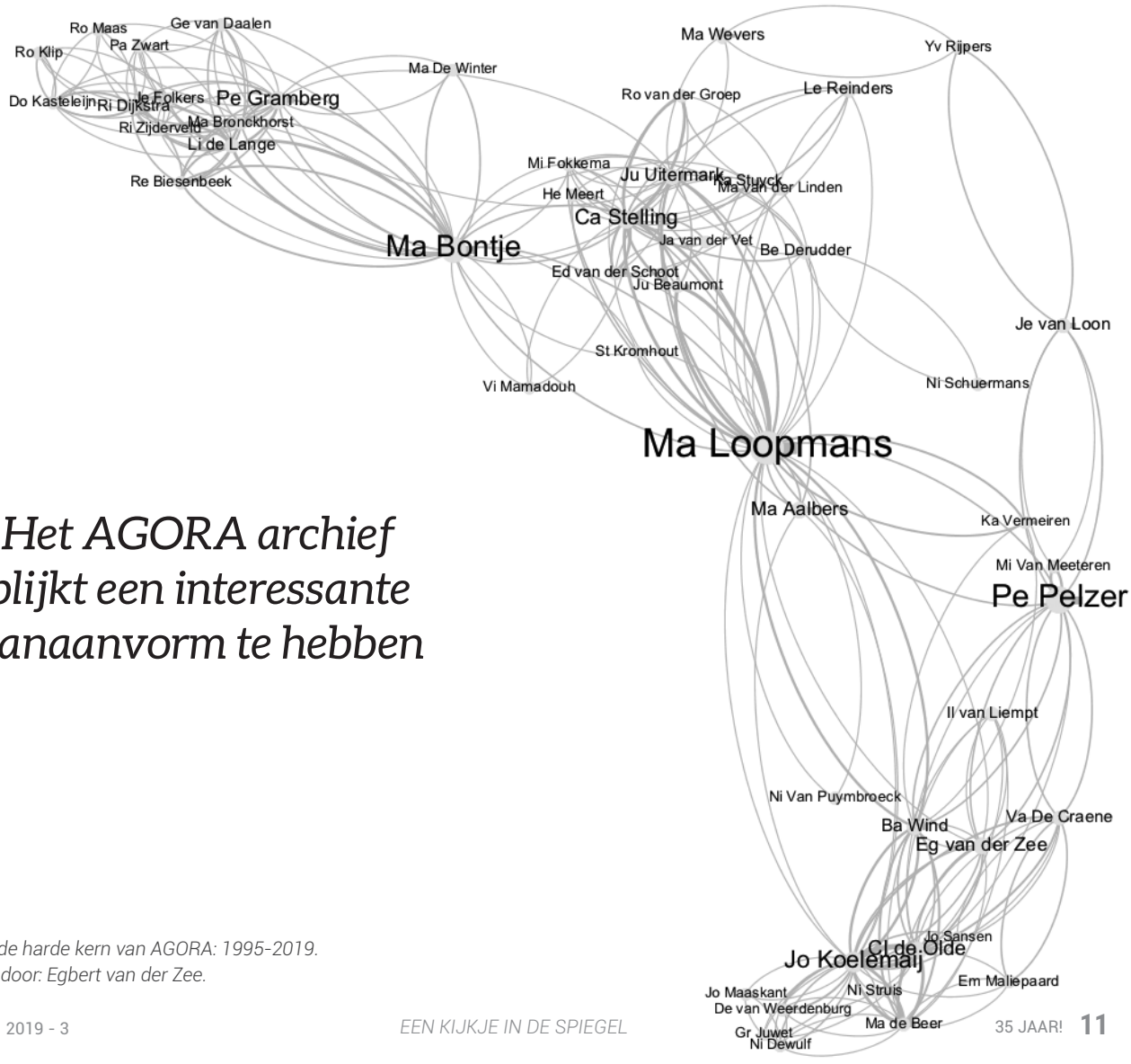
Maarten Loopmans (KU Leuven) en Manuel Aalbers (KU Leuven, voorheen UvA). Vaak zijn dit redactieleden die nadat het stokje der verantwoordelijkheid was doorgegeven of nog even bleven hangen, of zijn blijven schrijven. En er is meer te zien. Degenen die de academische wereld uitgegaan zijn, lijken sneller in de periferie van het netwerk te komen dan zij die blijven. Het is dan ook vooral de universiteit die de basis van de reproductie van AGORA heeft gewaarborgd in de afgelopen vijfentwintig jaar.

In figuur 3 hebben we de criteria nog strenger gemaakt. Hier zijn alleen de nodes overgebleven van zij die drie keer of meer samen voorkomen. Wat nu vooral naar voren komt, is de belangrijke rol van hoofd- en eindredacteurs in de reproductie van het blad. Wat verder mooi zichtbaar is, zijn verschillende stijlen. Sommige redactiegeneraties (de gedeelde hoofdredactie van Jorn Koelemaij en Marianne de Beer (2015-2019) of de generatie Justus Uitermark en Casper Stelling (2005-2007) werken rond een team van redacteuren, terwijl de hoofdredacties van Jesper van Loon (2007-2011) en Peter Pelzer (2011-2014) sterker rondom de hoofdredacteur en enkele secondanten hangen. Dat betekent niet dat er in deze periodes geen teamwerk was, maar dat het teamwerk in dezelfde compositie over meerdere nummers uitspreidde. We ontkomen er ten slotte niet aan één observatie te benadrukken: Maarten Loopmans is historisch de meest centrale scharnier in het AGORA-netwerk, een rol die ongetwijfeld samenhangt met de internationalisering van het blad.

AGORA als Nederlands-Vlaams magazine

Minder opvallend in het netwerk, maar daarom niet minder interessant, is de geografische verbreding die zich eind jaren '90 – begin jaren 2000 doorzette, al kun je met de aanwijzingen uit dit kader de ontwikkeling in de figuren uitstekend meevolgen. Uit de 'herinnering aan' van Maarten Loopmans (p. 12) blijkt dat een boekvoorstelling en later een conferentie met betrekking tot het AGORA-themanummer 'Buren en Buurten' (2000-3) cruciaal is geweest voor hoe het magazine er vandaag uitziet (zie ook de herinnering van Marco Bontje op p. 6). Maarten Loopmans komt op een boekvoorstelling in contact met Sanne Kamps en Justus Uitermark, en zo ook met AGORA. Al snel volgen de collega's van de onderzoeksgroep aan de KU Leuven – denk maar aan Etienne Van Hecke, Henk Meert, Karen Stuyck of Nick Schuermans. Niet veel later worden andere Vlaamse geografen, planners en ruimtelijke onderzoekers aan verschillende Vlaamse universiteiten, hogescholen en onderzoeksgroepen deel van het AGORA-netwerk. Het resulteert in een kleine maar erg relevante verandering op de cover: AGORA wordt vanaf 2000 een Nederlands-Vlaams magazine. Het netwerk houdt zich minder aan nationale grenzen.

Het duurt evenwel nog enkele jaren vooraleer de mix zich helemaal doorzet: tot voor 2010 bestaan themaredacties voornamelijk uit Nederlandse of Vlaamse redacteurs, en kan het gebeuren dat een themanummer 'Platteland' (2011-4) gevolgd wordt door een themanummer 'het Vlaamse platteland' (2012-1). Achter de schermen zijn deze schotten echter veel minder

Het AGORA archief blijkt een interessante banaanvorm te hebben

Figuur 3: de harde kern van AGORA: 1995-2019. Gemaakt door: Egbert van der Zee.

duidelijk: plenaire redactievergaderingen worden afwisselend in Nederland en Vlaanderen gehouden, lijntjes worden korter en themanummmers worden steeds vaker gevuld met bijdragen door Nederlandse en Vlaamse auteurs. Het is bovendien geen toeval dat dit artikel geschreven is door vier 'Nedervlamingen': drie Nederlanders die hun doctoraat/proefschrift in Vlaanderen afwerken, en een Vlaamse-Belgische die als *visiting scholar* in Amsterdam heeft vertoefd.

Het is geen toeval dat dit artikel geschreven is door vier 'Nedervlamingen'

Het AGORA-netwerk effent het pad voor een grotere uitwisseling van sociaal kapitaal tussen verschillende geografiedepartementen in Nederland en Vlaanderen, en faciliteert op die manier een grotere uitwisseling van kennis rond sociaal-ruimtelijke thema's binnen de Lage Landen. De naweeën van de financiële crisis van 2008-2009 zorgt voor een kleine migratiegolf van Nederlandse studenten met promotieambities naar Vlaanderen, waar minder zwaar bezuinigd wordt en waar een vraag is naar Nederlandstalige promovendi voor het onderwijs. AGORA faciliteert als visitekaartje en als migratieketen. In een tweede ronde AGORA-gedreven ketenmigratie kwam hoofdredacteur Jorn Koelemaij op het spoor van zijn huidige baan als assistent aan de Universiteit Gent. Deze vermenging van de Vlaamse en Nederlandse redacties maakt dat AGORA vanaf ongeveer 2012 steeds meer als een transnationale dan een internationale redactie functioneert.

Conclusie

Met dit artikel hebben wij de contouren geschetst van het netwerk dat AGORA in de afgelopen 25 jaar heeft gegenereerd. Net als een echte barometer, geeft ook deze metaforische 'barometer van de Nederlandstalige sociaal-ruimtelijke sector' echter niet alle details prijs. Zo zijn er ook de redacteuren die op basis van hun werk achter de schermen een prominente plek in het netwerk zouden verdienen, maar als 'stillere kracht' op de achtergrond niet of nauwelijks naar voren komen in de analyse. Hierbij valt te denken aan onze vormgevers, varia-coördinatoren, eindredacteuren of vertalers. Een kijkje in de spiegel is nog geen kijkje achter de schermen.

Wat de spiegel wel laat zien is een vitale structuur waarin generatie na generatie AGORA redacteurs hun visie geeft op de sociaal-ruimtelijke ontwikkelingen in de wereld. Verweven in die visie is een inhoud die merkbaar het product is van verschillende kennisbronnen binnen de Lage Landen: gevestigd en komend, academisch en praktijk, Nederlands en Vlaams. Die prestatie is geen sinecure voor een magazine dat in het Nederlands populariserende teksten aanbiedt, daar waar de carrière van academici moet gebouwd worden op basis van Engelstalige *Web of Science*-artikelen. Of zoals Peter Pelzer, Michiel van Meeteren en Jesper van Loon in 2014-1 al schreven: "je bent eigenlijk gek als je als wetenschapper iets in AGORA publiceert" (p. 56). Wij laten in ons artikel echter zien dat niet alleen de publicatie telt. De weg ernaartoe, en het netwerk dat door deze weg gevormd wordt is van groot belang voor zowel de vorming van jonge ruimtelijke wetenschappers en professionals zelf, als voor de gemeenschap van ruimtelijke wetenschappers in de Lage Landen. Je bent dus eigenlijk gek als je als wetenschapper of professional niet in AGORA publiceert.

Valerie De Craene (Valerie.De.Craene@vub.be) is promovenda aan de afdeling Geografie en Toersime van KU Leuven en werkt als onderzoekster op het Steunpunt Wonen op de Vrije Universiteit Brussel. **Jorn Koelemaij** (Jorn.Koelemaij@ugent.be) is als assistent en promovendus verbonden aan de Vakgroep Geografie van de Universiteit Gent. **Michiel van Meeteren** (M.Van-Meeteren@lboro.ac.uk) is Lecturer in Human Geography aan Loughborough University in het Verenigd Koninkrijk. **Egbert van der Zee** (e.l.vanderzee@uu.nl) is universitair docent en onderzoeker Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht.

HERINNERING VAN

Naam: Maarten Loopmans
Huidige functie: hoofddocent geografie aan de KU Leuven
Actief bij AGORA: 1999 - 2006

Een koude januaridag in 1999. In het SISWO in Amsterdam wacht een groep van diverse pluimage gespannen op de auteurs van het boek 'Buren en Buurten'. Ze zullen wegens overmacht uiteindelijk niet verschijnen. Tijdens het lange wachten raak ik, een kersvers doctoraatstudent van de KU Leuven, in gesprek met Sanne Kamp en Justus Uitermark. Ze wilden voor een mij onbekend tijdschrift een stukje schrijven over het boek. Tijdens ons gesprek wordt dat stukje een themanummer, en wat later ook een congres. Met aardig wat Vlaamse bijdragen: mijn enthousiasme voor AGORA, waarvoor in Vlaanderen geen evenknie bestond, werkte aanstekelijk op de rest van de onderzoeksgroep waar ik deel van uitmaakte, en ja, die waren ook al tijden met buurtonderzoek bezig. Het congres werd een succes en toen ging de bal helemaal aan het rollen: al 20 jaar is AGORA een grensverleggend Nederlands-Vlaams samenwerkingsverband, dankzij de inspanningen van generaties jonge onderzoekers.

Naam: Michiel Overkamp
Huidige functie: adviseur Strategische Verkenningen en Netwerkbeheervisie bij Rijkswaterstaat
Actief bij AGORA: 2011-2015

Op mijn tijd als redacteur bij AGORA kijk ik met plezier terug. Het heeft mij op verschillende vlakken veel gebracht. Ik leerde dat schrijven een ambacht is. Het is voortdurend schaven aan je eigen zinnen of die van een ander. Bijna niemand krijgt in één keer z'n gedachten goed op papier. AGORA vormt -ook in letterlijke zin- een ontmoetingsplaats van jonge academici, die intellectueel geïnteresseerd zijn. Mijn honger naar het wetenschappelijke debat kon ik hier stillen. Het leuke is dat een gemeenschappelijk AGORA-verleden blijvend tot verbinding leidt. Als je zoekt naar geschikte sollicitanten of specialisten op een specifiek thema via AGORA kom je verder. Regelmatig heb ik dit al mogen ervaren. *Last but not least*: het is gewoon een gezellige club mensen. Ik hoop dat in de toekomst nog veel mensen deze waardevolle ervaring op mogen doen bij AGORA. Op naar het robijnen jubileum!